

Dankwoord Joke J. Hermsen winnaar JHEP Groot 2011

Ik heb toevallig een dankwoordje bij me, dames en heren, en dat is maar goed ook, omdat je ook weer niet alles aan het toeval kunt overlaten, maar veel wel, zoals uit dit praatje nog zal blijken. ‘Het moest er weer eens van komen’, zei BarBara Hanlo, toen ze me een paar weken geleden opbelde om te vertellen dat Stil de tijd voor de Jan Hanlo prijs genomineerd was. Het moest er weer eens van komen? Hoezo, zult u denken? Nou ja, het was al weer een paar maanden geleden dat wij elkaar ‘toevallig ontmoet’ hadden en dus ‘moest het er weer eens van komen’. Nu is een paar maanden helemaal niet zo lang voor toevallige ontmoetingen, maar niet in het geval van BarBara Hanlo, die daarmee haar familienaam eer aan doet. Ik woon al zo’n 40 jaar in Amsterdam, en ik verbaas me er eigenlijk vaak over dat ik zo weinig bekenden tegenkom. Waar zijn al die oude vrienden, kennissen en familieleden toch, als ik eens over de Noordermarkt loop of op Koninginnendag de vrijmarkt in het Vondelpark afstruin? Waar houden ze zich schuil? Soms denk ik wel eens dat ze stiekem wegduiken als ik eraan kom, want je kunt toch niet 40 jaar in een stad wonen en dan nooit eens iemand toevallig tegenkomen? Zo niet BarBara Hanlo. Want BarBara kom ik werkelijk overal tegen. BarBara heeft daarmee hoogstpersoonlijk de toevallige ontmoeting voor mij gered, en daar ben ik haar dankbaar voor. Want wat is een leven zonder toevallige ontmoetingen? "Niet de noodzaak maar het toeval is vol betovering’, zoals Milan Kundera schreef.

Ik kom BarBara overigens niet alleen in Amsterdam steeds toevallig tegen, maar ook als ik een duinpan in Bloemendaal afwandelaar, komt zij net omhoog klimmen, of als ik argeloos een museum in Tilburg bezoek, staat BarBara daar de video-installaties te bekijken. Zelfs als ik midden in Frankrijk in een benzinstation een broodje koop, loopt Barbara doodleuk naar de kassa om af te rekenen, ‘Nou dat is ook toevallig!’, zeg dat wel, en zo kan ik nog wel even doorgaan, want nog nooit ben ik iemand zo vaak op zulke uiteenlopende plaatsen tegengekomen, terwijl we elkaar pas 8 jaar kennen. Ik moet dat hier toch even kwijt, omdat de eerste keer dat ik Barbara ontmoette in 2003 was, bij een van de eerste uitreikingen van de Jan Hanlo essayprijs was, die zij mede ter ere van haar oom, de dichter Jan Hanlo, heeft opgericht. Ik geloof dat mijn dankwoord toen grotendeels bestond uit het oefenen van Hanlo’s bekende klankgedicht, Oote Oote Oote boe, dat ook wel zijn meest dadaïstische gedicht genoemd wordt, omdat, jawel, ‘het toeval’ er zo’n grote rol in lijkt te spelen. De verschillende klankwoorden lijken als het ware toevallig op het papier te zijn gevallen, zoals de dadisten ook hun min of meer toevallige collages maakten, door

uitgeknipte plaatjes willekeurig naar beneden te laten dwarrelen. Oote Oote Oote boe zou trouwens een van Hanlo’s meest bekende gedichten worden, hoewel het een halve eeuw geleden niet iedereen kon bekoren. De VVD stelde er destijds zelfs kamervragen over, omdat men niet wenste dat er belasting geld aan een tijdschrift gespendeerd zou worden, dat dergelijk ‘infantiel gebazel’ publiceerde. Jan Hanlo wordt wel gerekend tot de experimentele dichters onder de ‘Vijftigers, maar niets, zo blijkt maar weer, is zo experimenteel als het leven zelf. Als mij toen in 2003 gezegd zou zijn dat ik Barbara de komende jaren zo vaak toevallig zou ontmoeten, zou ik die persoon ongetwijfeld een zeer experimentele geest toegekend hebben.

De laatste keer dat ik BarBara zag was bij de opera Die Soldaten, en dat is inderdaad alweer een paar maanden geleden. ‘Dus moest het er maar weer eens van komen’ en ik wil de jury van de prijs dan ook bedanken dat zij deze zoveelste ontmoeting mogelijk hebben gemaakt. Ook Peter Nijssen van de Arbeiderspers, Henk van der Waal, voor het lezen van het manuscript, en Jaap de Jonge, die niet alleen de cover maar ook de illustraties maakte, wil ik heel hartelijk bedanken; zij hebben ieder op eigen wijze het toeval een handje geholpen dat mijn boek deze respons heeft gekregen. Een van mijn geliefde filosofen, Nietzsche, schreef ooit dat ‘geen enkele winnaar in het toeval gelooft’, maar u begrijpt dat ik hem deze keer dan toch moet tegenspreken. Misschien zat de Franse wetenschapper Louis Pasteur er dichterbij was toen hij zei dat ‘het toeval diegene begunstigt die erop voorbereid zijn.’

Ten slotte, opnieuw: Jan Hanlo. Als het goed is gaan we zo een kort en vrolijk fragment zien en horen van Hanlo’s klankgedicht De mus, door Tom America op muziek gezet en ook door hem ‘gezongen’. Dit gedicht gaat eigenlijk precies zo als u zou denken dat een gedicht over een mus zou gaan, geen woord meer en geen woord minder, mussiger kan het bijna niet, zal ik maar zeggen. Hermans meende dat er in een roman ‘geen mus van het dak mag vallen, zonder dat dit gevolgen heeft’; een schrijver mag met andere woorden niets aan het toeval overlaten. Nu ben ik net aan een nieuwe roman begonnen, en die uitspraak zit me toch niet helemaal lekker. Als het leven vol toeval zit, waarom een roman dan niet? Hoogste tijd dus om de mus en het toeval in ere te herstellen, en dat met behulp van de mussenvertolker bij uitstek: Jan Hanlo, die Hermans beroemde uitspraak overigens veranderde in: ‘Zonder geluk valt niemand van het dak’, tevens de titel van zijn postuum uitgegeven autobiografische roman. Dames en heren, dank u wel voor uw aandacht, laten we allen gelukkig van het dak vallen met De mus van Jan Hanlo.